

SELİMPAŞA ÇOCUK OYUNLARININ KÜLTÜREL AKTARIMA ETKİSİ The Effect of Selimpaşa Children's Games on Cultural Transmission

Kader Şahin¹

Öz

Toplumların kültür unsurlarını tanımak, değişimlerini anlamak için pek çok kültürel unsur ve toplumun bireyleri değerlendirilebilir. Bu unsurlardan birisi de çocuklar ve çocuk oyunlarıdır. Çocuklar, yaşadıkları toplumların kültürel dinamikleri hakkında bilgiye ulaşmayı sağlayan tanıklardır. Bu tanıklığı yaşadıkları dönemden bağımsız olmayan oyunlarıyla yapmaktadırlar. Oynadıkları oyunlar, oyunları oynarken kullandıkları sözcükler, oyunları oynama şekilleri, oyunlara koydukları kurallar gibi daha pek çok özellik çocuğun yaşadığı toplum hakkındaki ipuçlarıdır. Halk bilimi konularından biri olan çocuk oyunları, sözlü kültür ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hiçbir kültür unsuru var olduğu toplumdan bağımsız düşünülemez. Duyuş, yaşayış, inanç, yeme-içme, barınma gibi unsurlar oyunlarda da etkisini gösterir. Teknolojik gelişmeler her ne kadar çocukların ilgi alanlarını ve oynadıkları oyunları etkilemiş olsa da ilkökul ve ortaokul seviyesindeki çocukların grupla ve bireysel oynadıkları oyunların varlığından söz etmek mümkündür. Bu çalışma, İstanbul ili Silivri ilçesi Selimpaşa Mahallesi'ndeki çocuk oyunları hakkında hazırlanmıştır. Çalışmada Silivri ilçesi Selimpaşa Mahallesi çocuklarının oynadığı oyunlar katılsız gözlem yoluyla incelenmiştir. Tespit edilen bu oyunlar hakkında bilgi verilmiş ve oyunlar alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oyun, çocuk oyunları, Selimpaşa çocuk oyunları, kültürel miras, kültürel aktarım.

Abstract

Many cultural elements and individuals of the society can be evaluated in order to recognize the cultural elements of societies and understand their changes. One of these elements is children and children's games. Children are among the witnesses who provide access to information about the cultural dynamics of the societies in which they live. They make this testimony with their plays that are not independent of the period in which they live. Many other features such as the games they play, the words they use while playing the games, the way they play the games, the rules they set for the games are clues about the society in which the child lives. Children's games, which are one of the subjects of folk science, come across as natural carriers of oral culture. Some information about the cultural elements of a society can also be obtained by looking at the games played by children living in that society, because children's games in societies are not independent of the cultural characteristics of the society in which they were born and developed. Elements such as hearing, living, belief, eating-drinking, housing also show their influence in games. Although technological developments have affected children's interests and playgrounds, it is observed that children at the primary and secondary school levels still play group and individual games. This study was prepared about children's games in Selimpasa Neighborhood of Silivri District of Istanbul Province. In the study, the games played by the children of Selimpasa Neighborhood of Silivri district were examined by unattended observation. Information was given about these detected games and the games were arranged in alphabetical order.

Key Words: Game, children's games, Selimpaşa children's games, cultural heritage, cultural transfer.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ORCID: 0009-0002-1476-1882 / kmasahin@gmail.com

Giriş

İnsanlar yaşamları boyunca deneyimlediklerini kendilerinden sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Bu döngüsel bir süreç olup yaşanan coğrafyadan başlayarak yaşanan eve kadar süregelen bir aktarımdır. Bu aktarımın yansımaları günümüzde de etkisini gösterir ki çocukluğumuzda oynadığımız bazı oyunlar bu aktarım köprüsünden geçip bugünkü çocukların oynadığı oyunlar arasına girebilmiştir.

Türkiye geleneksel çocuk oyunları bakımından zengin bir ülke olup yedi coğrafi bölgenin içinde de farklı aktarımlarla çocuk oyunları çeşitlenmektedir. Kültür taşıyıcılığı, bölgeler arasında bazı farklılıklar gösterse de kültür düzenli bir şekilde aktarılmaya devam etmiştir. Yüzyıllardır devam eden bu oyunlar, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine, fiziksel ve zihinsel aktivitelerle eğlenmelerine, eğlenirken de kültürel değerleri öğrenmelerine katkı sağlamıştır. Oyunlar, sadece fiziksel aktivite sunmakla kalmaz; aynı zamanda çocukların strateji geliştirmelerine, ekip çalışmasını öğrenmelerine ve arkadaşlarıyla etkileşimde bulunmalarına da olanak tanımaktadır. Çocuk oyunları, eğlencenin yanı sıra kültürel zenginliği de temsil etmektedir. Kültür coğrafyasında var olan oyunların yaşatılması ve geliştirilmesi, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümelerine ve kültürlerini korumalarına yardımcı olacaktır. Bu noktada kültürel mirasımızı yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak için geleneksel çocuk oyunlarının tespiti, tanıtılması ve yaşatılması oldukça önem taşımaktadır.

Geleneksel çocuk oyunları, zamanla modern teknolojinin etkisiyle azalma eğilimi göstermiştir. Bilgisayar oyunları ve dijital eğlenceye yönelme bazı geleneksel oyunların unutulmasına neden olmuştur. Çağın gereğine uyma noktasında çocuklar; telefon, bilgisayar, tabletlerle vakit geçirmekte sanal bir gerçeklik ve oyun ortamını keşfetmektedirler. Selimpaşa Mahallesi çocukları, yaşlıları olan pek çok bölgenin çocukları gibi teknolojiden yararlınsalar da geleneksel çocuk oyunlarını da oynamaktadırlar. Selimpaşa, sokak ve mahalle oyunlarını oynamaya uygun bir sahil beldesidir. Bu çalışma kapsamında Selimpaşa Mahallesinde oynanan geleneksel çocuk oyunları, derlenmiş ve kayıt altına alınmıştır.

1.Kültürün Gönüllü Taşıyıcısı Oyun ve Çocuğa Etkisi

Çocuk hakları sözleşmesinde çocuklara haklar tanınmıştır. Bu haklar, çocukların sağlıklı ve mutlu büyüüp yaşayabilmesi, gelişmesi, ayrıma maruz kalmadan çocuğa fayda sağlayacak özellikte belirlenmiştir ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989’da kabul edilmiştir. Türkiye de sürece 14 Eylül 1990’da sözleşmeyi imzalayarak dâhil olmuş ve *Taraf Devlet* konumuna geçmiştir (URL-1). Çocuk koruma kanununda, kanunun uygulanması aşamasında çocuk daha erken yaşta ergenliğe girmiş olsa da 18 yaşını doldurmamış kişinin çocuk olduğuna dair yasal bir tanım yapılmıştır. Buna göre: 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 6/1-c maddesi uyarınca “18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur.” ibaresi yer almaktadır (URL-2)

Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* adlı kitabında: “Oyun, çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları kendi deneyimleriyle öğrenmesi yöntemidir. Oyun sonucu düşünülmeden, eğlenmek amacıyla yapılan hareketlerdir.” (Yavuzer,1993:191) diyerek çocuğun oyun yoluyla bilgi sahibi olduğunu, öğrendiği bilgiyi nasıl ve ne şekilde kullanacağını deneyimlediğine dikkat çekmek ister. Bir bakıma oyun oynayan çocuk, karşılaştığı sorunlara da kendince çözümler üretebilmeyi öğrenmektedir. Uzman gözlemcilerin çocukların sorununu teşhis ederken oyunlardan yararlandıklarını belirtir (Yavuzer,1993:192). Çocuklar oyun oynarken kızgınlık, öfke, sevinç, utanç, korku gibi bazen açığa çıkaramadığı duyguları; bilerek, bilmeyerek işledikleri suçları oyun içinde

ifade edebilmektedirler. Oyun, çocuğu anlamak için en kolay izlenecek yöntemdir. Çocuk, farkında olmadan kendi dünyasının kapılarını oyun içinde korkusuzca ve sınır koymadan açabilmektedir. Koçyiğit, Tuğluk ve Kök'ün *Çocuğun Gelişim Sürecinde Eğitsel Bir Etkinlik Olarak Oyun* adlı makalelerinde oyunun çocuğa, yetişkinin ve dış dünyanın baskısı olmadan çatışmalarını ve problemlerini ortaya koyarak ilgili duyguları bastırılmadan yaşama olanağı verdiğini belirtirler (Koçyiğit vd. 2007:324-342).

Akkaya da *Oyun ve Çocuk* adlı çalışmasında: “Oyunlar; insanların kendi yaşamlarından esinlenerek tasarladıkları, içerisinde rekabet, kazanma, kaybetme gibi birtakım kural ve farklı değerleri barındıran sosyal içerikli eğitsel aktivitelerdir. Bu nedenle oyunların içinden çıktığı toplumun hangi kültürel katmanlarına ait olduğunu ve konu olarak ne içerdiğini, onların yapısını inceleyerek ancak anlayabiliriz.” (Akkaya,2018:11-12) şeklinde oyunu ve işlevini belirtirken oyunların çocuk, genç ve yaşlı demeden her insanın sosyal yaşantısında çok önemli bir yer tuttuğunu, insanların bir araya getirmede, onların kaynaşip birlikte hareket etmesinde nasıl vazgeçilmez ve öğretici olduğunu da göstermek ister (Akkaya,2018:12). Kuşaklar arası geçişlerde oyunların kültürel bilgiyi aktarmada kendiliğinden, kolaylıkla ve doğallık içerisinde olması da oyunun yapısından kaynaklanmaktadır.

Kültürler arası etkileşim, günümüzde daha kolay olmaktadır. Buna bağlı olarak dünyanın pek çok yerinde çocukların oynadıkları oyunların da benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Oyunların kültürel yansıması ve taşıyıcılık işlevi ile kültürel paylaşımlar da gerçekleşmektedir. Tabi ki bu görüşte olmayan araştırmacılar da vardır ki bunların başında Johan Huizinga gelir. Huizinga, *Homo Ludens: Oyunun Kültürel İşlevi Üzerine Bir İnceleme* adlı çalışmasında oyunun kültürden daha eski olduğunu belirtir. Huizinga, kültürün insan toplumunun varlığını gerektiren bir kavram olduğunu, devamlılığı için insan toplumlarına gereksinim duyduğunu ifade eder; oyunun ise kültürden çok daha önce de var olduğunu söyler. Düşüncelerini desteklemek adına hayvanların da oyun oynadıklarını ve bu oyunları insanların onlara öğretmelerine ihtiyaç duymadan yaptıklarını belirtir. Ona göre oyun, en basit bir fizyolojik olgudan ve refleksten de fazlasıdır çünkü içinde manâyı barındırır (Huizinga,2018:9-10). Huizinga, toplumlar için oyunun öneminin farkındadır ve tarihesinin kültürün oluşumundan eski olduğunu belirtir.

Yararları bağlamında oyunlar; çocukları topluma hazırlamada, günlük yaşantılarında karşılıklarına çıkan hak, hukuk, sorumluluk ve görev alma gibi farklı düşüncelerin bilince çıkarılmasında ve çocukların toplum içinde kendilerini ifade edebilmelerinde önemli bir eğitim aracıdır. Yavuzer, bu düşünce bağlamında çocuğun toplum ve ahlak kurallarına uyum göstermesinde oyunun rolünün büyük olduğunu belirtir (Yavuzer,1993:192).Oyun yoluyla çocuk, içinde bulunduğu toplumun ahlak kurallarını da herhangi bir yaptırıma maruz kalmadan kolaylıkla öğrenmiş olmaktadır. Bekmezci ile Özkan, *Oyun ve Oyuncağın Etkisi* adlı derleme çalışmalarında da benzer görüşlere yer verirler. Onlara göre oyun; çocukların olayları farklı bakış açılarıyla görmelerine, yaratıcılıklarını geliştirmeye, sevinç ve hüznün gibi duygularının farkına varmalarına, arkadaş grupları içinde toplumsallaşip ahlaki ve sosyal kurallara uymayı öğrenmelerine de yardımcı olur. Ayrıca oyunun onların kas ve kemik yapılarının, ifade yeteneklerinin ve kelime hazinelerinin gelişmesine de yardımcı olduğunu ifade ederler (Bekmezci ve Özkan, 2015:81-87). Akandere, *Eğitici Okul Oyunları* adlı kitabında çocukların oyun oynarken mutluluk, sevinç, acı, korku, nefret, kaygı, kin, sevgi, sevilme, bağımlılık, bağımsızlık, ayrılık gibi birçok duyguyu öğrendiğini belirtir. Çocuk toplumsallaşmayı, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymayı, kendi hak ve özgürlüğünü korumayı, yardımlaşmayı, paylaşmayı, lider olmayı, kazanmayı, kaybetmeyi oyunlarda öğrenir. Oyun oynarken koşma, tırmanma, atlama, zıplama vb. fiziksel güç gerektiren eylemlerin çocuğun solunum, dolaşım, sindirim gibi fiziksel sistemlerinin düzenli çalıştırdığını ifade etmektedir.

Akandere, güç-tepkiye hazır olma, hız, durgun ve dinamik dikkat, koordinasyon, esneklik gibi psikomotor yeteneklerin de çocuğa oyunla kazandırıldığını belirtir (Akandere,2006:1-36).

Oyun oynamak çocuğun gelişiminde yapmaktan en keyif aldığı faaliyet olarak yer almaktadır ve onun gelişimi için önemlidir. Günümüzde yaygın hastalıkların ortaya çıkmasında hareketsizlik gelmektedir. Yetişkin olan çocuklar artık oyun oynamayı bırakmış olduklarından fiziksel ve psikomotor gelişimleri zayıflamaktadır. Bu durum da oyunun gelişim ve sağlık için ne kadar önemli olduğunu, yalnızca boş vakitlerde yapılması gerekli bir uğraş olarak görmemek gerektiğini göstermektedir. Çocuklar farkında olmadan oyun oynayarak sağlıklı bir şekilde gelişimlerini devam ettirmektedirler. Özellikle oyunlarda ebe seçimi sırasında kullanılan tekerlemeler veya sayışmaca sözleri, bilmecelerin çocukların dil gelişimini desteklediği de unutulmamalıdır.

Selimpaşa Mahallesi 2009 yılında mahalle statüsüne geçmiştir. Silivri'nin güneydoğusunda yer alan mahalle, Silivri merkezine 12 km mesafede konumlanan kıyı kasabasıdır. Mahalle, tam olarak E-5 karayolu üzerinde Marmara Denizi kıyısında, yazlıkçıların mesken tuttuğu bir kasabadır. Kasaba nüfusuna baktığımızda halkın çoğunluğunun Batı Trakya, Selanik Drama ve Langaza'dan mübadele yıllarında geldiği görülmektedir. Selimpaşa mahallesinin kuruluş yılları oldukça eski dönemlere uzanıyor. Mahalle, Bizans döneminde "Epivates" ismiyle bilinmekte ve etrafı surlarla çevrili bir bölgeydi. Kasabanın sahibi, Azize olarak bilinen Paraskeva adlı bir kadın olarak kayıtlarda yer alıyor. Sonraki yıllarda kasaba, Silivri'de inşa edilen Alexios Apokakuos'u yaptıran Alexios'un mülkiyetine geçmiştir. Epivates Azize'nin kemikleri (rölik) ise aynı dönemde Silivri'deki bir kilisede korunmaktaydı. Bölgede toplam dört tane kilise bulunuyordu ve bu kiliselerin hiçbiri ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Osmanlılar, Selimpaşa Mahallesinin mülkiyetini aldıkları dönemlerde mahalle etrafını saran surların bugün hiçbir izi, kalıntısı kalmamıştır. Selimpaşa, ilk kez Orhan Gazi'nin oğlu Murat Bey vasıtası ile Türklerin eline geçmiştir. Osmanlıların eline geçen mahalle "Bigados" ismiyle anılmış, Cumhuriyet döneminde ise Selimpaşa ismini almıştır (URL-3).

2.Selimpaşa Çocuk Oyunları

Oyun oynayan çocuklar kendi deneyimlerini diğer çocuklarla paylaşarak yaşadıkları toplumun kültürünü çeşitlendirirler. Kültür taşıyıcılığının bir kolu da oyunlarsa her ülke, il, ilçe, bucak veya mahalle de bu görevi çocuklarının oynadığı oyunlarla yapabilmektedir. Selimpaşalı çocuklar da ailelerinin aktardığı oyun kültürünü devam ettirmektedir. Yaşlılarıyla en çok oynadıkları oyunlar katılımsız gözlem yapılarak tespit edilmiştir. Selimpaşalı çocukların oynadığı oyunlar genellikle grup oyunlarıdır. Sınıf öğretmeni eşliğinde tüm sınıf iki gruba ayrılarak veya çocuklar kendi aralarında grup- gruplar oluşturarak oyunları oynamaktadırlar. Selimpaşa, çocuk oyunlarının oynandığı bir bölge olarak geleneksel çocuk oyunlarının aktarıldığı aktif bir mahalledir.

2.1.Beştaş

Tek başına oynanabileceği gibi birkaç kişiyle de oynanan bir oyundur. İç mekân veya dış mekân oyununun oynanması için fark etmez ama oyun oturarak oynanmalıdır. Selimpaşa sahil kesiminde yer alan bir mahalle olduğu için deniz kenarında hemen her çocuk taş ve deniz kabuğu toplamaktadır. Bu taşların büyüklükleri hemen hemen aynı olan beş taş yere atılıp önce bir daha sonra iki ve yavaş yavaş tüm taşların avuç içinde toplamaya çalışılması, taşları havaya atıp tutarak diğerlerini almaya çalışmak suretiyle oynanan bir oyundur.

2.2.Çatlak Patlak Oyun

İki kişiyle oynanan bir oyundur. Hemen her mekânda oynanabilecek bir oyundur. Genelde oyuncular ayaktadır bazen de bu oyun oturarak da oynanır. Oyuncular tekerleme söyleyerek birbirlerinin altta kalan eline tekerleme sonunda vurmayı amaçlarlar. Altta eli kalan oyuncu elini çekerek diğer oyuncuyu şaşırtmaya çalışır ve onun eline vurmasını engeller.

Çatlak Patlak Tekerlemesi

Çatlak patlak/Yusyuvurlak/Kremalı börek, sütlü çörek/Çek yavrum çek veya çek dostum çek/
Âlemin derdini sen çek

Bu tekerlemenin farklı versiyonları olsa da Selimpaşalı çocuklar tekerlemeyi bu şekilde söylemektedirler.

2.3.Deve Cüce (Gece Gündüz) Oyunu

Sınıfın tamamı ile öğretmen eşliğinde oynandığı gibi bir öğrencinin liderliğinde bir grup öğrenci tarafından da oynanan oyundur. Öğretmen veya oyunu başlatan lider öğrenci oyunu “deve cüce” diyerek çocukların hareketlerini yönlendirmektedir. Oyunda deve denince çocuklar ayağa kalkarken cüce deyince oturmaktadırlar. Bu oyunu eğlenceli kılan hızlı ve karışık bir şekilde deve cüce kelimelerinin art arda söylenmesidir. Hızlı ve karışık söylenen kelimeler çocukların karıştırıp yanlış hareketi yapmalarına neden olurken yanlış hareketi yapan çocuk yanıp oyundan çıkar. Bu oyunun “gece gündüz” versiyonu da çokça oynanmaktadır.

2.4.Don (Dondum)

Açık alanda en az iki kişi veya grupla oynanan bir oyundur. Sayışmacada ebe olan kişi oyunu başlatır. Tüm oyuncular kaçmaya başlar, oyun kurucu ‘don’ der diğer oyuncular ‘dondum’ der ve hepsi hareketsiz durur. Ebe donmuş gibi görünen oyuncuları güldürmeye ya da hareket ettirmeye çalışır. Gülen ya hareket eden kişi ebe olur.

2.5.Ebelemece

Selimpaşalı ilkokul seviyesindeki öğrencilerin okul bahçelerinde en çok oynadıkları oyunlardan biridir. En az iki kişiyle oynanabildiği gibi grupla da oynanabilir. Çocuklardan biri ebe diğeri ya da diğerleri kovalanan olur. İçlerinden birinin ebe tarafından yakalanmasıyla ebe görevi diğerine geçer.

2.6.El Kızartma veya Kızartmaca (Yüz Kızartma veya Kızartmaca) Oyunu

Bu oyun iki veya daha fazla kişiyle oynanan gelenekselleşmiş bir ceza oyunudur. Genellikle sorulara cevap verememiş, hata yapmış yani oyunun başında belirtilen cezaya razı olmuş oyuncuların oyun adı altında birbirlerine fiziksel güç yetirme ve şiddet uygulamalarıdır. Bu oyunu oynamayı ya da oyunu kaybeden oyuncunun alacağı cezayı bilmeyen yok gibidir. Oyuna göre çocuklar sırayla birbirlerinin ellerine vururlar canı en çok yanan veya eli en çok kızaran ve pes eden çocuk oyundan çıkar, oyunu kaybetmiş olur. Oyunda çocukların birbirlerine vurma sıraları ya sayışmaca ya da yazı tura atışı ile belirlenir. Yüz kızartma versiyonu pek çok yerde oynansa da Selimpaşa’da bu versiyonu çocuklar tarafından oynanmamaktadır.

2.7.Eski Minder Yüzünü Dönder

Grupla oynanan bir oyundur. Sayışmacada ebe kalan çocuk “Eski minder yüzünü dönder; döndermezsen bir poz ver.” der tüm çocuklar kendilerince poz verir gibi dururlar. Ebe çocuk bir oyuncunun karşısında durup “Güzellik mi çirkinlik mi?” diye sorar, diğer çocuk hangi seçeneği seçerse o seçeneğe uygun hareket yapmalı yani poz vermelidir. Verilen poz ebe beğenmezse ebe değişikliği olur.

2.8.Evcilik

İki ya da daha fazla kişiyle oynanan oyunlardan biridir. Geleneksel bir oyun olmasına rağmen Selimpaşalı çocuklar tarafından zaman zaman modernize edilerek oynanmaktadır. Çocukların izledikleri reklam, dizi, film veya çizgi filmler bu oyunda karakter, olay, durum, eşya gibi unsurlar

olarak oyuna yansımaktadır. Kız çocuklarının oynadığı oyunlar arasında yer alan evcilik oyunu, bu mahallenin çocukları tarafından gerçek hayata, filme vb. uydurularak oynandığı için oyun içinde erkek çocuklarını da baba, çocuk, prens gibi pek çok karakteri canlandırırken görmekteyiz. Gelişen kültürel unsurlar oyunlara da yansımış olduğundan evde yemek yapan anne figürü dışarıdan yemek söyleyen veya yemeğe dışarıya giden anne figürüne yerini bırakmıştır. Kargonun eve gelmesi, cep telefonu ile konuşmak, bilgisayar kullanımı ve Barbie bebeklerin ismiyle oyunda yer alması yaygın olarak görülen unsurlardandır.

2.9.İp Atlama (İp Çevirme-İp Döndürme) Oyunu

Geleneksel bir çocuk oyunu olup oynanabilmek için ipe ihtiyaç duyulan bir oyundur. İp atlama, daha çok kız çocukları tarafından oynanan bir oyundur. Bu oyunun farklı oynanma şekilleri vardır. Tek kişinin ip atlayarak oynadığı bir oyun olabilirken birden fazla kişi de sırayla ip atlayarak oynayabilmektedir. Oyunun bu şeklinde önce yavaş atlama yapılırken gittikçe artan bir hızla atlamaya çalışma ve ipe dolanmadan seri olma söz konusudur. Atlama yapan çocuğun bazen arkadaşları bazen de kendisi kaç kez atladığını sayar. Amaç, en fazla atlama yapmaktır. Oyunun başka bir şekli de uzun bir iple oynanan şeklidir ki bu şekilde oynanırken oyun grup oyununa dönüşür. İki çocuk ipin uçlarından tutarak çevirmeye başlar, ip hızlanmaya başladıkça sırayla çocuklar ipte atlamaya, zıplamaya başlarlar. İpe takılanlar yanmış olup atlama sırasından çıkar. İpin çifte çevrilme şekliyle atlama da yapılmaktadır. Bu şekliyle atlamak daha zor olmaktadır.

2.10.Lastik Atlama

Kız çocuklarının yaygın olarak oynadığı geleneksel bir çocuk oyunudur. Üç veya daha fazla çocukla oynanmaktadır. Bu oyunda araç lastiktir. Bazen esnek bir ip de kullanılmaktadır. İki oyuncu iki ucu birbirine bağlanmış lastiğin içine girer, ayaklarına lastiği geçirmek suretiyle lastiği gerdirirler. Ortadaki oyuncu önce ayak bileği yüksekliğinde lastiğin üzerinde tek veya çift ayakla sırayla atlar. Lastik her başarılı atlayıştan sonra biraz daha yukarıya çıkarılır, atlayış gerçekleşir. Tek, çift, çapraz ayak şekillerinde atlama yapılır. En üst seviye olan baş hizasına gelince oyuncular eliyle lastiği gerdirip oyuncunun zıplayarak atlamasını sağlarlar. Düşme tehlikesi yüksek olsa da eğlenceli bir çocuk oyunudur.

2.11.İstop

Bir grup çocuk açık alanda toplanır sayışmaca ile belirlenen ebe bir renk, eşya vb. ismi söyler diğer oyuncular ebenin söylediğini ebe “istop” diyene kadar arayıp bulmak zorundadır. İstop “dur” anlamında kullanılan bir kelimedir ve bu kelimenin gücüyle oyun oynanır. Bu sırada ebenin elinde top vardır ebe olan oyuncu söylenen renk veya eşyayı bulamayan oyunculardan birini toplama çalışır. Topla vurabilirse ebe vurulmuş olan çocuk olur. Oyun tek kişi kalana dek devam eder.

2.12.Kaç Güvercin Kaç

Selimpaşa’da bir grup oyunu olarak genelde ilkokul 1-4 kademe arasında oynanmaktadır. Genelde açık alanda oynanan bol kaçmalı ve kovalamacalı bir oyundur. Bu oyunda bir çocuk baykuş rolündedir. Diğer çocuklar da güvercindir. Oyunda amaç baykuşa yakalanmamaktır. Güvercinler baykuştan kaçmaya çalışırlar. Baykuşa yakalanan güvercinler de baykuşa dönüşürler. Tüm çocuklar baykuşa dönüşene kadar kovalamaca devam eder. Bu oyunda çocuklar baykuş ve güvercine benzemek için kollarını farklı şekilde açarlar. Baykuşa benzemek için kollarını ters V şekline getirirlerken güvercin gibi görünmek için kollarını iki yana tam açık çırparlar. Kış aylarında bu oyunu oynarken ceket veya montlarını kullanarak güvercin ve baykuş taklidi yapmaktadırlar. Sosyal medyada “vampir köylü” oyunu ile de kaçma, yakalama ve dönüştürme özellikleri bakımından benzerlik göstermektedir. Baykuşa yakalanan güvercinler gibi vampire yakalanan köylüler de vampir olmaktadır.

2.13.Kedi Fare Oyunu

Bu oyun da grupta ve genelde açık alanda oynanan bir kovalamaca oyunudur. Sayışmacada ebe

olan çocuk kedi olurken diğer çocuklar fare olmaktadır. Oyunda tek kedi olabildiği gibi birden fazla kedi de olabilmekte, açık alanda kaçan ve saklanan fareleri yakalamaya çalışmaktadır. Yakalanan fareler kediler tarafından yenmiş sayılıp oyundan çıkartılırlar. Bu oyun saklanma kısmı olduğu için “saklambaç-saklankaç” oyunuyla benzerlik gösterir.

2.14.Kop (Çemberden Çık) Oyunu

Grup oyunlarından olan bu oyun kalabalık bir grup tarafından oynanmaktadır. Bazen tüm sınıf, öğretmenlerinin eşliğinde bu oyunu oynamaktadır. Oyunu bir çocuk veya sınıf öğretmeni başlatmak için el ele çember şeklinde olan çocuklardan yanındakinin eline vurur. Ele vurma sırayla tüm çocuklar arasında yavaştan hızlıya doğru geçiş olacak şekilde gerçekleşir. Sırası gelen çocuk elini çeken çocuğa vuramazsa çemberden çıkıp yanmış olur. Oyun, son iki çocuk kalana kadar devam eder. Son iki çocuk sayışmacaya kalır ve halkadan çıkmış çocuklardan kendi grupları için çocuk seçmiş olur.

2.15.Kutu Kutu Pense

Küçük yaş grupları arasında yaygın olarak oynanan bir oyundur. İki veya daha fazla çocuk arasında oynanmaktadır. Bu oyunda çocuklar önce el ele tutuşarak birlikte:

Kutu kutu pense/Elmamı yerse/Arkadaşım x kişi/ Arkasını dönse der. İsmi söylenen çocuk arkasını döner. Oyun bu şekilde tüm çocukların arkalarını dönmelerine kadar devam eder. Tüm oyuncular arkalarını dönünce bu sefer de tek tek çocukların isimleri söylenerek önlerine dönmeleri sağlanır. Oyun çocukların oyundan sıkılıp oyunu bitirmeye karar vermelerine kadar devam etmektedir.

2.16.Mendil Kapmaca

Geleneksel çocuk oyunlarından biri olan mendil kapmaca Selimpaşa’da daha çok okullarda özellikle de ilkokul seviyesinde eğitim gören öğrencilerin öğretmenleri gözetiminde tüm sınıf birlikte oynadıkları bir oyundur. Bu oyunda tüm sınıf ikiye bölünür. Öğretmen, ortada mendil veya bir bez parçasını havada belli bir yükseklikte tutar. Her iki gruptan bir çocuk koşup mendili kapmaya çalışır. Mendili kapan çocuk, kapamayan tarafından yakalanıncaya kadar kovalanır. Yakalama sonlanınca mendil öğretmene teslim edilip iki öğrenci de sıranın sonuna geçer. Tüm öğrenciler sırayla mendili kapmaya çalışırlar. Hangi grubun öğrencileri daha çok mendil kapmışsa oyunu o grup kazanır.

2.17.Misket

Bu oyun, genelde erkek çocukları arasında oynanan bir oyundur. Oyunda esas olan misket denilen cam bilyeleri vurmaktır. Oyun, grupla oynanabildiği gibi iki kişiyle de oynanabilir. Oyuncuların her biri oyuna başlamadan önce kararlaştırdıkları sayıda misketi aynı sıraya dizerler. Genelde yazı tura atarak başlanan oyunda sırayla atışlar yapılır. Vurdukları misket sayısınca bilye kazanan oyuncular oyun bitiminde bu misketleri geri vermezler. En çok misket kazanan oyunun galibi olur. Oyunda “baş” denilen ve diğer misketlerden daha büyük bir misket olur; bu misket, diğer misket sırasının en başında yer aldığı için bu adı almıştır. Misket oyununda baş olan misketi vuran çocuk, tüm misketlere sahip olur. Oyunda da diğer oyunculara göre avantaj sağlamış olur.

2.18.Saklambaç-Saklankaç

Açık alan ve grup oyunudur. Hemen herkesin çocukken en az bir kez oynadığı geleneksel oyunlardandır. Sayışmacada ebe olan çocuk, saymaya başladığında diğer çocuklar saklanmaya başlar ebe de saklananları bulmaya çalışır. En çok yaz gecelerinde oynansa da her vakit ve her mevsim oynanır. Selimpaşalı çocuklar bu oyunu başka bir şekilde daha oynamaktadırlar ve bu oyuna da “saklankaç” demektedirler. Başta saklambaç oyunu gibi çocuklar saklanır ebe arayıp bulmaya çalışır bulduğu çocuk kaçmaya başlar ebe bu sefer de hem “sobe” yapılacak alanı korumak hem de kaçan çocuğu yakalamak zorundadır. Yakalayamazsa ebelik süresi uzamış olur.

2.19.Sek Sek

Sıklıkla kız çocuklarının oynadığı oyunlardan birisi de sek sek oyundur. Çocuklar tek başlarına oynayabildikleri gibi birkaç çocuk sırayla da oynamaktadır. Çizilen kenar çizgilere basmadan

numaralandırılmış şeklin içine atlamak ve oyunda kullanılan taşı sırayla atmak zorunludur. Kenar çizgilere basmak veya yanlış kutucuğa atlamak oyuncunun yanmasına yani hakkının geçmesine neden olur.

2.20.Şaşırtmacalar (Şaşıranlar)

Bu oyun Selimpaşa'da çok yaygın bir oyundur. İki kişiyle oynanmaktadır. Oyuna iki oyuncunun birbirlerinin bileklerinden tutup "şaşırtmaca ya da şaşıranlar" demesiyle başlanır. Çocukların ellerini çapraz, düz, ters gibi hareketlerle önce yavaş olacak şekilde daha sonra hızlanarak birbirine vurmasıyla oynanır. Oyunda amaç oyuncuların hızlı el hareketlerini yaparken birbirlerini şaşırtıp yanmalarını sağlayıp oyunu kazanmaktır.

2.21.Tren Yolculuğu

Halka veya tek sıra şeklinde el ele tutuşan çocukların oynadığı kalabalık bir grup oyunudur. Bu oyunda yine sayışmacada en son kalan oyunu başlatan oyuncu olmaktadır. Oyunu başlatan oyuncu, yanındaki çocuğun elini çekiştirir, bu hareketi gören tüm çocuklar birbirinin ellerini çekiştirmeye başlar. Oyuncular arasındaki bu hareketlenme git gide artan bir dönme şekline dönüşür. Kocaman bir halka halinde dönen çocuklardan hangisinin veya hangilerinin elleri çekiştirme ve dönme hızına dayanamayıp koparsa o çocuk oyundan çıkar. Aynı hareketlenme ve oyunun seyri tek sıra halinde yatay- dikey sıra için de geçerlidir. Oyun, en son iki öğrenci kalana ve bu öğrencilerden biri diğerine güç yetirip elini çektirene kadar devam eder.

2.22.Top Çevirmece (Top Döndürme)

Bu oyun da grup olarak oynanan bir oyundur. Halka şeklinde dizilmiş çocuklar birbirlerine küçük bir top verirler. Bu şekilde top çocukların elinde hızlıca döner. Topu tutamayıp düşüren çocuk oyundan çıkar. Bu oyunda topu hızlıca çevirmek ve düşürmemek gerekir.

2.23.Top Kapmaca

İki, üç veya daha fazla kişiyle oynanabilen açık alan oyunudur. Ortada bir veya birkaç kişi yer alır. Oyuncuların daha önceden belirledikleri bir mesafeden topa sahip olan diğer oyuncu veya oyuncular topu havadan kendi grubunda bekleyen diğer oyuncuya atar. Ortadaki oyuncu - oyuncular ise topu kapmaya çalışırlar. Top kaptırılsa oyuncu değişiklikleri yapılır. Bu oyun, yakan top (yakar top- ortada sıçan) oyununu andırırsa da top kapmaca oyununda ortada yer alan oyuncuları yakan top oyununda olduğu topla vurmamak, top da mutlaka havadan atılmalıdır, yakan top oyununda ise top her açıdan atılabilmektedir.

2.24.Yağ Satarım Bal Satarım

Açık alanda ve grupla oynanan bir oyundur. Halka şeklinde yere oturan çocuklar oyunda "Yağ satarım bal satarım / Ustam ölmüş ben satarım" şeklinde ezgili bir tekerlemeyi hep bir ağızdan söylerler ve bu esnada ebe, elinde mendil ile çocukların etrafında dolanır. Birkaç tur döndükten sonra elindeki mendili oturan çocuklardan birinin arkasına bırakır. Diğer çocuklar da "Zambak zumbak dön arkana iyi bak" diyerek mendil bırakılan çocuğu uyarırlar. Çocuk mendili alıp ebe olan çocuğu kovalamaya başlar yakalayınca da ebe kendi olur. Hemen her bölgede aynı şekilde oynanan bu oyun, Selimpaşalı çocukların özellikle ilkökul öğrencilerinin öğretmenleriyle keyifle oynadıkları bir oyundur.

2.25.Yakan Top (Yakar Top-Ortada Sıçan)

Top kapmaca oyununa benzer bir oyundur. Grup oyunudur. İkiye ayrılmış olan oyuncular sırayla ortadaki çocukları topla vurmaya çalışır. Topun değdiği çocuk oyundan çıkar. Topu havada yakalayan çocuk oyunda can kazanır, vurulsa bile havada yakaladığı top sayısı yani can sayısı kadar oyunda kalır(.) Kazandığı can veya canlar oyunda vurulmuş takım arkadaşını da tekrar oyuna döndürmeye de yardım eder. Ortada son oyuncu kalıp o da vurulana kadar oyun devam eder.

2.26.Yerden Yüksek (Lav-Yerde Lav Var)

Grupla veya en az iki kişiyle oynanan bir oyundur. Bir oyuncu genelde "taş kâğıt makas" yapılarak oyuna başlama hakkı kazanır. Diğer oyuncu veya oyuncular da yere basmadan yerden yük-

sekte olacak şekilde söylenen yerlere kadar gitmek zorundadır. Yere basan oyuncu yanmış olur. Selimpaşa'da en çok oynanan oyunlardan biridir. Lav adıyla da çokça oynanan bu oyun, yerde lav varmış gibi düşünülerek hareket edilmesi şeklinde oynanır. Oyunda doğru yönlendirmeler yapılarak oyuncunun belirlenen güvenli yere gidebilmesi hedeflenmektedir.

Sonuç

Selimpaşa Mahallesinde yaşayan çocukların oynadığı bazı geleneksel oyunlar, bu çalışmada alfabetik sıraya göre örneklendirilmiştir. Yirmi altı oyun örneklendirilmiş olup oyunlar katılımsız gözlem yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. Oyunlar, oynama şekillerine göre kısaca tanıtılmıştır. Selimpaşa Mahallesi'nin ilköğretim seviyesinde en çok oynadıkları çoğu da geleneksel olan oyunlar derlenmiştir.

Selimpaşalı çocuklar bireysel oyunlar oynamak yerine genellikle grup oyunlarını tercih etmektedirler. Öte yandan bu oyunlar geleneksel çocuk oyunlarından ki bu da kültür aktarımının oyun aracılığıyla yapıldığını göstermektedir. Bazı oyunlarda gelişen teknolojinin, sosyal medya versiyonlarının yansımaları görülmektedir. Çocuklar izledikleri film, çizgi filmlerden etkilenmektedirler. Oyunlarında bu etkiler isimlendirme, karakter ve olay oluşturmalarında özellikle de "evcilik" oyununda kendini daha fazla göstermektedir. Bazı oyunların ise hem geleneksel hem de günümüze uyarlanmış –vampir köylü, kaç güvercin kaç; yerden yüksek, yerde lav var- gibi bazı oyunların ise hem geleneksel hem de günümüze uyarlanmış şekilleri de sıkça oynanmaktadır. Selimpaşa, sahil beldesi olduğu için burada yaşayan çocuklar, yaz aylarında deniz kenarında su oyunlarını da sıkça oynarlar. Bunun yanında park ve bahçelerdeki spor alanları da spor oyunları için oldukça elverişlidir; fakat geleneksel oynanan oyunlar olmadıkları için bu çalışmada örneklendirilmemiştir. Teknolojinin etkisiyle çocuklar; bilgisayar, tablet ve akıllı telefonlarla da oyunlar oynamaktadırlar. Bu oyunların çoğu çocuklar için uygun olmasa da kontrol mekanizması zayıf kalmaktadır. Buna rağmen geleneksel çocuk oyunları Selimpaşalı çocuklar tarafından oynanmaktadır.

Kaynakça

Akkaya, A.(2018). Çocuk ve Oyun. İstanbul: Phoenix Yayınevi.

Akandere, M. (2003). Eğitici Okul Oyunları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bekmezci, H. Hava Özkan. H.(2015).Oyun ve Oyuncağın Çocuk Sağlığına Etkisi. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi. 5(2):81-87.

Huizinga, J. (2018). Homo Ludens, Oyunun Kültürel İşlevi Üzerine Bir İnceleme. İ. Mutlu (çev.) . İstanbul: Dorlion Yayınları.

Koçyiğit, S, Tuğluk, M. N. ve Kök, M. (2007). Çocuğun Gelişim Sürecinde Eğitsel Bir Etkinlik Olarak Oyun. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi (16), 324-342.

Yavuzer, H.(1993). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Elektronik Kaynakça

URL-1: "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme". <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>. (Erişim: 04.04.2024)

URL-2: "BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme". <https://www.anayasa.gov.tr/media/3626/akarca.pdf>. (Erişim:30.03.2024)

URL-3: "Silivri Selimpaşa Tarihi Evler". <https://www.silivriyiz.com>.(Erişim: 25.03.2024)